

Kompetitivni autoritarizam na primjeru Perua i Tunisa

Ferenčak, Ana-Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:992050>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-10**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij politologije

Ana-Marija Ferenčak

KOMPETITIVNI AUTORITARIZAM NA PRIMJERU PERUA I TUNISA

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij politologije

KOMPETITIVNI AUTORITARIZAM NA PRIMJERU PERUA I TUNISA

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Lidija Kos-Stanišić

Studentica: Ana-Marija Ferenčak

4. godina preddiplomskog studija politologije

Zagreb
Rujan, 2024.

Izjavljujem da sam završni rad *Kompetitivni autoritarni režimi na primjeru Perua i Tunisa*, koji sam predala na ocjenu mentorici, prof. dr. sc. Lidiji Kos-Stanišić, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Ana-Marija Ferenčak

Zahvala

Prvenstveno želim zahvaliti svojoj mentorici, prof. dr. sc. Lidiji Kos-Stanišić, na stručnom vodstvu i inspiraciji. Njezina pomoć i razumijevanje velik su dio kvalitete i uspjeha ovoga rada.

Najveću zahvalu zaslužuju moji roditelji i sestre koji su u svako doba dana i noći bili moj kamen temeljac. Veliko hvala zaslužuje i moj mali krug velikih ljudi bez čije bi podrške, snage i utjehe moje čitavo akademsko obrazovanje bilo isprazno i manjkavo.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. TIPOLOGIJA DEMOKRATSKIH I AUTORITARNIH REŽIMA	1
3. KONCEPT KOMPETITIVNOG AUTORITARIZMA	2
4. POLITIČKE, GOSPODARSKE I DRUŠTVENE IMPLIKACIJE.....	4
4.1. POLITIČKE, GOSPODARSKE I DRUŠTVENE IMPLIKACIJE PERUA.....	5
4.2. POLITIČKE, GOSPODARSKE I DRUŠTVENE IMPLIKACIJE TUNISA	7
5. KOMPARATIVNA ANALIZA KOMPETITIVNIH AUTORITARNIH REŽIMA: PERU I TUNIS.....	9
5.1. UVOD U KOMPARATIVNU ANALIZU PERUA I TUNISA	9
5.2. PERU POD FUJIMORIJE	10
5.3. TUNIS POD KAIS SAIEDOM	13
5.4. EVALUACIJA DVAJU REŽIMA	15
6. DEMOKRATSKA BUDUĆNOST – IZAZOVI I MOGUĆNOSTI.....	15
7. ZAKLJUČAK.....	17
8. LITERATURA.....	19

1. UVOD

Razumijevanje složenih političkih sustava koji oblikuju suvremeni svijet uzročno zahtijeva određeno razumijevanje tipologije demokratskih i autokratskih režima. Politički sustavi su, prema Davidu Eastonu, "funkcionalno specijalizirani parcijalni sustavi" s ključnom ulogom u društvenoj organizaciji i raspodjeli vrijednosti (Easton, 1965; cit. prema Merkel, 2011: 9). U suvremenoj političkoj znanosti, tipologija režima se tako može pozicionirati na kontinuum između idealne demokracije i totalitarizma, kako je to predstavio Wolfgang Merkel (Merkel, 2011). Demokracija, iako nesavršena, predstavlja utopijski cilj mnogih društava, dok autokracija prema Hansu Kelsenu, obuhvaća sve nedemokratske sustave (Merkel, 2011: 1). Koncept poliarhije Roberta Dahla kao vladavine mnogih, predstavlja dostižniji model suvremenih demokracija koje, iako udaljene od idealnog, svejedno funkcioniraju unutar okvira demokratskih vrijednosti (Merkel, 2011: 17). S druge strane, kompetitivni autoritarizam, kako su ga definirali Steven Levitsky i Lucan A. Way, predstavlja hibridnu formu režima koja spaja demokratske institucije s autoritarnim praksama, omogućujući vladama da manipuliraju političkim procesima istovremeno održavajući privid demokracije (Levitsky i Way, 2010).

Cilj rada je provesti komparativnu analizu dva zasebna slučaja koji se mogu svrstati u kategoriju kompetitivnog autoritarizma, ali i razmotriti mogućnost povratka u demokratski svijet. S obzirom na način na koji se teorija Levitskyja i Wayja primjenjuje na Peru tijekom Fujimorijske vladavine, isto tako se Tunis danas može smatrati primjerom kompetitivnog autoritarizma, ili barem zemlje u procesu prelaska u takav tip režima. Ova će hipoteza biti testirana kroz komparativnu analizu političkih, gospodarskih i društvenih implikacija u oba slučaja, s naglaskom na sličnosti i razlike u međunarodnim i nacionalnim čimbenicima koji oblikuju oba režima.

2. TIPOLOGIJA DEMOKRATSKIH I AUTORITARNIH REŽIMA

David Easton popularno je označio pojam političkog sustava „funkcionalno specijaliziranim parcijalnim sustavom kojemu je zadaća osigurati preživljavanje cijeloga društva posredstvom društveno obvezatne raspodjele vrijednosti i dobara“ (Easton, 1965; cit. prema Merkel, 2011: 9). Ljudska je povijest tako pokazala kako se politički sustavi javljaju u brojnim oblicima s još

brojnijim imenima kojima ih politolozi i ostala akademska zajednica nazivaju. Wolfgang Merkel u svojoj obuhvatnoj knjizi naziva „Transformacija političkih sustava: Uvod u teoriju i empirijsko istraživanje transformacije“ pokušava razgraničiti razne tipove koje postavlja na kontinuumu između idealne demokracije i potpunog totalitarnog sustava (Merkel, 2011: 13). Ipak napominje kako se „čak ni između dvaju temeljnih tipova granice ne mogu povući potpuno hermetično“ te ne negira postojanje sive zone u brojnim slučajevima (Merkel, 2011: 13). Njegova je tipologija osigurala određenu količinu svojevrsnog reda koji je vrlo teško formirati ako se u obzir uzme promjenjivost vremenskih i prostornih okolnosti koje karakteriziraju kako ljudsku tako i političku prirodu.

Iako demokracija „nije moderna pojava“ ona i dalje predstavlja utopiju većine međunarodne političke scene (Merkel, 2011: 16). Kao i potpuni totalitarizam, „idealna demokracija ostaje utopijski idealni tip“ (Merkel, 2011: 17). Ono na što se suvremeno društvo referira kada progovara i stvara u smjeru tolerancije, jednakosti i supostojanja prava i obaveza koja su zajamčena svima više odgovara pojmu poliarhije koji donosi Robert Dahl. Doslovno prevedena kao „vladavina mnogih“, ona označuje „prosječan tip demokracija koje stvarno postoje“ s jedne strane „udaljena od idealne demokracije“, ali nedovoljno da „ukazuje na rastuće defekte“ (Merkel, 2011: 17). Drugim riječima, poliarhija se može promatrati kako dostizni referentni model današnjice. Kontrast toj pojavi čini autokracija, prema „Općem nauku o pravu Hansa Kelsena, svi se nedemokratski politički sustavi mogu nazvati autokracijama“ koji opet stupnjevito variraju (Merkel, 2011: 1). Za analizu koncepta koji čini glavnu središnjicu rada, riječ je o svojevrsnoj kombinaciji dvije navedene suprotnosti. Kompetitivni autoritarizam tako objedinjuje obje strane medalje, prikazujući demokratske, a stvarno prakticirajući autoritarne politike. Za potrebe rada prvo je potrebno izložiti imenovani koncept koji slijedi u nastavku.

3. KONCEPT KOMPETITIVNOG AUTORITARIZMA

Pregledom dostupne literature o raznim tipologijama demokracija i autokracija može se zaključiti kako su iste raznovrsne te se govori o mnogobrojnim oblicima u kojima se javljaju oba tipa režima. Međutim, za ovaj rad od velike je važnosti koncept kompetitivnog autoritarizma koji je razvijen od strane politologa s Oxforda. Steven Levitsky i Lucan A. Way razvili su navedeni koncept na početku 21. stoljeća nakon što se razvodnio optimizam oko „post-hladnoratovskog

pada autoritarizma diljem Afrike, Euroazije, Azije i Latinske Amerike kasnih 1980-ih i ranih 1990-ih“ (Levitsky, Way, 3: 2010). Treći val demokratizacije krajem stoljeća snažno je zatresao Europu i Latinsku Ameriku, no valja uzeti u obzir kako nisu sve tranzicije rezultirale demokracijama. „Izborna manipulacija, nepravedan pristup medijima, zlouporaba državnih resursa i različiti stupnjevi uznemiravanja i nasilja iskrivili su teren u korist vladajućih“ u brojnim zemljama (Levitsky i Way, 3: 2010). Iako su brojne zemlje nazivane zemljom u tranziciji s raznim epitetima, autori napominju da „pretpostavka da se hibridni režimi kreću (ili bi trebali) u demokratskom smjeru nema empirijski temelj“ te kako su hibridni režimi „slijedili različite putanje tijekom razdoblja nakon Hladnog rata“ (Levitsky i Way, 4: 2010). Cilj istraživanja Levitskyja i Wayja nalazio se upravo u potrazi za odgovorom na pitanje: Zašto su određeni režimi otišli u suprotnom smjeru od konsolidirane demokracije i što se točno dogodilo na tome putu?

Kompetitivni autoritarni režimi su režimi u kojima „postoje formalne demokratske institucije i na koje se naširoko gleda kao na primarni način stjecanja moći, ali u kojima ih zlouporaba države od strane službenika stavlja u značajnu prednost u odnosu na svoje političke oponente“ (Levitsky i Way, 5: 2010). Takvi se režimi mogu nazvati kompetitivnima jer „oporbene stranke koriste demokratske institucije kako bi se ozbiljno natjecale za vlast, ali nisu demokratski regulirane jer je igralište jako iskrivljeno u korist vladajućih“ (Levitsky i Way, 5: 2010). Konkurencija stoga postoji, ali je nepoštena. Jedno od glavnih obilježja ovakvoga režima, navode autori, je prednost uvjeta koju uživaju vladajući. Određena prednost u obliku velikodušnijih i dostupnijih financija te veće podrške karakteristika je vladajućih u brojnim demokratskim zemljama. No, „kada je manipulacija državnih institucija i resursa od strane vlasti toliko pretjerana i jednostrana da ozbiljno ograničava političko natjecanje, to je nespojivo s demokracijom“ (Levitsky i Way, 5: 2010).

Ovaj se tip režima, prema autorima, može smjestiti negdje u sredini spektra na kojemu se na jednoj krajnosti nalazi konsolidirana demokracija, a na drugoj poptuna autokracija u obliku totalitarnih režima. Već spomenuti, Wolfgang Merkel¹, također donosi svoju podjelu spektra koji popunjuje vlastitom verzijom tipova političkih sustava. Autori tako ovaj hibridni režim svrstavaju na središnju poziciju, jer ima “važne demokratske i autoritarne karakteristike” (Levitsky i Way, 5:

¹ Wolfgang Merkel u svojoj knjizi Transformacija političkih sustava: Uvod u teoriju i empirijsko istraživanje transformacije donosi detaljan prikaz svih evidentiranih tipova političkih sustava te raznih oblika koje su poprimali kroz vrijeme.

2010). Ovakav hibrid ne odmiče se samo od demokracije već i od autoritarizma. Čisti tip autoritarizma je režim u kojem „oporba nema legalne kanale za natjecanje za izvršnu vlast, nema demokratskih institucija (poput Kine, Kube i Saudijske Arabije) ili institucije postoje samo formalno“ (Levitsky i Way, 5-6: 2010). U takvim režimima izborni procesi su „manipulirani represijom, ograničenjima i prijevarama, ishod je poznat unaprijed, oporba je često ilegalna, a kritičari su zatvoreni ili prognani“ (Levitsky i Way, 6: 2010). Kompetitivni autoritarni režimi su odmak od oba čista tipa jer omogućuju oporbi legalno sudjelovanje u izborima i političkom procesu, ali se razlikuju od demokracije jer vlast zloupotrebljava resurse države i krši demokratska načela (Levitsky i Way, 6: 2010).

Nakon definiranja i razmatranja teorijskog okvira kompetitivnog autoritarnog režima, možemo pristupiti konkretnoj analizi manifestacije ovoga koncepta u Peruu i Tunisu. Sami autori teorije devedesetih su godina svrstali Peru u jedan od idealnih primjera ovoga hibrida. Međutim, neugodno je iznenađenje postao sam Tunis koji je obilježja počeo pokazivati nakon Arapskog proljeća² te tako posljednjih godina postaje zahtjevnije definirati tip režima koji utjelovljuje. Politički i povijesni putevi te sami načini na koji se autoritarni elementi očituju unutar formalno demokratskih institucija pokazuju razne izazove u različitim vremenskim i prostornim kontekstima.

4. POLITIČKE, GOSPODARSKE I DRUŠTVENE IMPLIKACIJE

Za razumijevanje samog razvoja kompetitivnog autoritarizma u oba slučaja koji će biti podvrgnuti analizi, potrebno je razmotriti razne implikacije koje su utrle put ovoj hibridnoj vrsti autoritarnoga režima. Promjene ovoga tipa najčešće se ne događaju u kratkom periodu te podrazumijevaju kultiviranje plodnog društvenog, ekonomskog i političkog tla koji bi bio u mogućnosti rezultirati autoritarnom pojavom ovoga tipa. U dijelu rada koji slijedi vrijedi prvo pomno prikazati koje su to prilike vladajuće figure u obje zemlje uvidjeli i iskoristili kako bi mogli krojiti političku atmosferu na vlastitu korist, ali i štetu ostalih aktera. Tako se prvo prikazuje primjer Perua u devedesetim godinama, a nakon toga i sjevernoafričke zemlje - Tunisa koji je još uvijek u procesu učestalih promjena.

² Tunis je nakon Arapskog proljeća nosio titulu pozitivnog primjera regije s najviše demokratskoga napretka od ostatka regije u tranziciji (Carnegieendowment.org).

4.1. POLITIČKE, GOSPODARSKE I DRUŠTVENE IMPLIKACIJE PERUA

Peru je latinskoamerička zemlja s andskog prostora koji karakterizira „mnogo neujednačeniji razvoj, niži stupanj industrijalizacije, veća etnička heterogenost“ te „veće siromaštvo“ (Merkel, 2011: 191). Riječ je o zemlji koja „najbolje obuhvaća problemske konstelacije ostalih andskih zemalja“, a riječ je o uzgoju koke i trgovanjem istom, gerilama, slabim institucijama i snažnim utjecajem vojske (Merkel, 2011: 191). Povijest zemlje kretala se u smjeru koji je logičkim slijedom u jednom trenutku rezultirao kompetitivnim autoritarnim režimom. Peruanske nestabilne vlade od početka vuku korijenje „iz oružanih snaga u nedostatku jake postkolonijalne elite“ (Fitzgerald, 1979: 40). Razdoblje institucionalizacije bilo je obilježeno turbulencijama, sve do „takozvanog *autogolpea* predsjednika Fujimorija 1992.“ (Merkel, 2011: 210). *Autogolpe* španjolski je pojam koji u prijevodu znači „samoudar, a najpoznatiji *autogolpe* izveo je sam Alberto Fujimori“ (Kos-Stanišić, 2004: 13). Peruanski je predsjednik 5. travnja 1992. raspustio peruanski Kongres i Vrhovni sud te suspendirao ustav iz 1979. godine (Kos-Stanišić, 2004: 13). Čak i prije toga postojale su brojne nepravilnosti koje ne idu rame uz rame s demokracijom.

Od sredine 20. stoljeća, Peru se suočavao s raznim socio-političkim i ekonomskim problemima. Iskusio je „različite obrasce gospodarskog rasta“ koji su u početku bili utemeljeni „na izvozu proizvoda u primarnoj proizvodnji“, a zatim na „industrijalizaciji supstitucijom uvoza“ (Figueroa, 1982: 165). Zemlja je uživala periode gospodarskog rasta, ali i trpjela razdoblja recesije. Kad je riječ o socio-političkom kontekstu, od „1968. opći smjer peruanskog gospodarstva bio je u osnovi liberalan“ te je ekonomiju u ovom razdoblju obilježavala „slobodna trgovina gdje je uloga države u proizvodnom procesu bila vrlo ograničena“ (Figueroa, 1982: 165). Nakon godina rasta i razvoja, uslijedilo je „Moralesovo razdoblje³ (1975.-1980.) vojne vlade“ u kojemu „nije bilo programa niti strategije rasta“ te ekonomija postaje središnji problem (Figueroa, 1982: 166).

Reformsko razdoblje koje je u razdoblju od 1968. do 1974. trajalo u Peruu započela je revolucionarna vlada oružanih snaga s „nekoliko reformi koje su pokušale promijeniti strukture društva“ (Figueroa, 1982: 166). To se pokušalo metodom raspodjele dohotka na način da se 1% dohotka od 3% najbogatijeg društva distribuiraju najgoroj trećini društva, čineći gubitak

³ Francisco Morales Bermúdez 1975. imenovan je premijerom i ministrom rata od strane preč. Juan Velasco Alvarada, kojeg je Morales svrgnuo državnim udarom bez krvi 29. kolovoza iste godine (Britannica.com).

dohotka imućnima od tek 16% (Figueroa, 1982: 166). Takva bi distribucija rezultirala udvostručenjem životnoga standarda siromašne trećine. Iako se takva reforma čini učinkovitom, ono što se pokazalo boljim rješenjem bile su sektorske reforme „u obliku davanja radnicima prava na sudjelovanje u dobiti, imovini i upravljanju tvrtkama“ (Figueroa, 1982: 167). Dobri rezultati bili su zapravo posljedica snažnog industrijskog protekcionizma.

Krizno razdoblje koje je uslijedilo izbrisalo je sva dobra sjećanja na raniji prosperitet. Oko 1975. godine ekonomska situacija se „dramatično mijenja“, a „prosječna stopa inflacije porasla je s 24% 1974. godine na 68% 1979., da bi 1980. godine pala na 59%“ (Figueroa, 1982: 169). Politike ublažavanja situacije, čini se, nisu imale jasan smjer, a većinski su se oslanjale na djelomičnu liberalizaciju i naglasak na izvoz (Figueroa, 1982: 170).

Belaundeova⁴ druga vlada „1980. započela je novo razdoblje liberalizma u Peruu“. Državna intervencija u gospodarstvu morala se bitno smanjiti. Gospodarstvo se okrenulo u smjeru smanjene državne intervencije, poduzetništvu i liberalnim tržišnim mehanizmima te tako nastojalo zemlju vratiti u razdoblje rasta. Značajna nedistributivna politika sastojala se od programa izdavanja bonova za hranu te se „vrijednost kupona od 3000 sola mjesečno (otprilike 8 dolara) dostavljala mjesečno na oko 500.000 obitelji“ što je iznosilo oko 8% stanovništva (Figueroa, 1982: 174). No čini se kako rezultati te politike nisu bili zadovoljavajući s obzirom na to da je program ukinut krajem iste godine.

Problematika ekonomske nejednakosti ostaje problem i danas s obzirom da se uviđa da i dalje „vlada u Peruu ne uspijeva zastupati i očuvati šire interese društva, fokusirajući se samo na nekoliko bogatih elita“ (Casamassa, 2021: 6). Peruansko društvo se tako suočava s brojnim problemima poput velikog jaza između omjera urbanog i ruralnog broja stanovnika u siromaštvu, jaza u rodnoj nejednakosti obrazovanja i ukupne rodne nejednakosti, niskih minimalnih plaća (koja prema posljednjim godinama iznosi otprilike 284 američkih dolara mjesečno) i vrlo uskog okvira socijalne zaštite (Casamassa, 2021: 12-15). Podzastupljenost interesa samog stanovništva unatoč proteklom vremenu i zabilježenom rastu i dalje ostaje snažan teret društva i mrlja vladajućih. Društvo koje nije obrazovano nije sposobno spoznati politički potencijal demokracije, a ukoliko je isto to društvo lišeno prilika koje ima isključivo imućna elita – ono ima vrlo slabe šanse

⁴ Fernande Belanude Terry služio je kao ministar financija Perua u razdoblju od 1931. do 1932. godine. Tijekom svog mandata, bio je uključen u ekonomske reforme koje su bile dio šireg napora da se stabilizira peruanska ekonomija u vremenima ekonomskih teškoća (Fernandobelaundeterry.com.pe).

prosperirati u konsolidirano demokratsko društvo. Šanse upadanja u autoritarnu zamku su, s druge strane, vrlo visoke.

4.2. POLITIČKE, GOSPODARSKE I DRUŠTVENE IMPLIKACIJE TUNISA

Tunis se godinama smatrao zlatnim djetetom koje je iznjedrilo Arapsko proljeće⁵ kao nova vrsta revolucije koja je krenula s malih ekrana i društvenih mreža. Doista, Tunis se kao zemlja „donedavno smatrala jednom od uspješnijih priča u regiji“ (Pollack 2011, cit. prema Talani, 2014: 149). Stabilnost koja je hvaljena od strane međunarodne zajednice više se pokazala rezultatom represije koju je Tunis trpio no što bi to rezultiralo stabilnošću institucija i političke kulture. I gospodarski je Tunis bio dobrostojeća zemlja koju je 2008. godine „tadašnji direktor Međunarodnog monetarnog fonda Dominique Strauss-Kahn nazvao primjerom za zemlje u usponu“, a Svjetska banka ga je pak proglasila „vrhunskim reformatorom po pitanju rezultata regulatorne reforme“ (Hamid, 2011; cit. prema Talani, 2014: 149). Međutim, upravo je „ekonomija bila ta koja je potkopala Ben Alijevo⁶ političko uporište“ kao i sve reforme koje su uvedene (Talani, 2014: 150). Još 1960-ih Tunis se okretao vanjskim tržištima, a već u ranim 1970-ima „zemlja je bila pionir u novom pristupu temeljenom na otvaranju ekonomije“ koji je kasnije prepoznat po *Infitah*⁷ politici (Talani, 2014: 150). Gospodarski rast nije, naime, bio slučajan. On je bio vrlo proračunat od strane države koja je čvrsto držala kormilo „osiguravajući privatnom sektoru poluproizvode potrebne za proizvodnju“ (Richards, 1998; cit. prema Talani 2014: 151).

Nažalost, zlatno doba Tunisa nije trajalo vječno. Već u osamdesetim godinama mnoge su zemlje MENA⁸ regije, a tako i sam Tunis, zbog pojave dužničkih kriza bile primorane na uvođenje neoliberalnih ekonomskih reformi koje im je nametnuo Međunarodni monetarni fond (Fawcett, 1999 i Springborg, 2010; cit. prema Talani, 2014: 152). Takve su reforme uključivale šok-promjene u obliku devalvacije valute i smanjenja javnih rashoda (Richards, 1998 i Ayubi, 2008; cit. prema

⁵ Arapsko proljeće naziv je za niz protuvladinih pobuna koje su zahvatile arapske zemlje sjeverne Afrike i Bliskog istoka počevši od 2010. (Merriam-webster.com)

⁶ Zine al-Abidine Ben Ali bio je vojni časnik i političar koji je bio predsjednik Tunisa (1987.–2011.). (Britannica.com)

⁷ *Infitah* je naziv za program ekonomske liberalizacije u Egiptu koji je pokrenuo preč. Anwar Sadat početkom 1970-ih. (Britannica.com)

⁸ MENA je akronim koji se odnosi na Bliski istok i Sjevernu Afriku. (Istizada.com)

Talani, 2014: 152). Slijedom takvih promjena Tunis je cijenu platio u obliku društvenih nemira i političke nestabilnosti.

Migracije su u Tunisu na prijelazu u novo tisućljeće postale jedna od društvenih implikacija pogoršanja gospodarske i političke situacije. Broj Tunižana u inozemstvu počeo je značajno rasti, s 763.890 u 2001. godini na 1.098.200 u 2009. godini, a većina njih preselila je u europske zemlje poput Francuske, Italije i Njemačke (Fargues, 2007 i Fandrich, 2012, cit. prema Talani, 2014: 163). Tuniška je vlada bila primorana usvojiti strategiju migracijske politike prije početka revolucije te je fokus stavila na promicanje legalnih migracija i jačanje veza s tuniškim stanovništvom preko granica zemlje kako bi ih potaknula na ulaganja kod kuće (Appleyard, 1999 i Bel Haj Zekri, 2010; cit. prema Talani, 2014: 168-169).

Strategija se nije pokazala uspješnom te je krenula revolucija koja je ionako bila u čekanju. O samom stanju u Tunisu govori profil tuniškog ilegalnog stanovništva koji je 2011. ostao sličan onome iz 2005. godine (Bel Haj Zekri, 2010; cit. prema Talani, 2014: 172). Bili su to mladi ljudi iz najsiromašnijih dijelova zemlje vrlo skromnih prihoda kojima su, unatoč oslobođenju zemlje od diktature, jedini izbori bili okončanje života ili plaćanja znatnih iznosa za ilegalnu migraciju (Achour, 2011; cit. prema Talani, 2014: 172).

Kao i u Peruu, oni s najnižim prihodima osjećali su se marginaliziranima. Ghanem koristi dvije definicije srednje klase, onu koju je razvio Kharas⁹ i onu koju su razvili Banerjee i Duflo¹⁰ (Ghanem, 2016: 50). Prema dostupnim podacima autor zaključuje kako je broj pripadnika srednje klase ostao „gotovo nepromijenjen na oko 4,5 milijuna ljudi u Tunisu“ u razdoblju od 1990-ih do početka revolucije (Ghanem, 2016: 52). Može se iznijeti objašnjenje kako je to jedno od mogućih razloga narodnog nezadovoljstva unatoč bilo kakvom gospodarskom rastu (Ghanem, 2016: 52). Osjećaj marginaliziranosti i atmosfera nesretnoga stanovništva zasigurno su doprinijeli odlučnosti izlaska na ulice kako bi svoje nezadovoljstvo izrazili. Dodatni pokretači osviještenja problematike bili su i činjenica kako je „nezaposlenost žena iznimno visoka“, ali i to „da nezaposlenost raste s razinom obrazovanja“ (Ghanem, 2016: 53). Vrlo zanimljivo ističe Ghanem kako je „biti mlad,

⁹ Homi Kharas definira srednju klasu kao domaćinstva koja imaju potrošnju između 11 i 110 američkih dolara po osobi dnevno, prilagođeno paritetu kupovne moći, tako se fokusirajući na ekonomsku dimenziju.

¹⁰ Abhijit Banerjee i Esther Duflo definiraju srednju klasu na temelju potrošnje i prihoda s dnevnom potrošnjom između 2 i 10 američkih dolara po osobi prema paritetu kupovne moći. Oni naglasak stavljaju na zemlje u razvoju.

obrazovan i nezaposlen“ glavni izvor frustracija, te kako je neminovno bilo da se gospodarske nedaće preliju na političke i društvene brane (Ghanem, 2016: 64).

5. KOMPARATIVNA ANALIZA KOMPETITIVNIH AUTORITARNIH REŽIMA: PERU I TUNIS

Središnji cilj rada je provesti komparativnu analizu dviju različitih zemalja koje supostoje u različitim kontekstima, a u određenim vremenskim odsjecima potencijalno dijele karakteristike onoga što Steven Levitsky i Lucan A. Way nazivaju kompetitivnim autoritarnim režimom. Kao teorijski okvir poslužiti će teorija koju su navedeni autori razvili i proveli na zemljama Istočne Europe i Latinske Amerike (Levitsky i Way, 2010: 3). Iako je analiza Perua već provedena od strane autora, ona će služiti kao primjer režima s kojim će se Tunis kao drugi slučaj tek analizirati i potencijalno moći usporediti. Važno je istaknuti kako je Tunis jedan od najsuvremenijih primjera koji svoje nazadovanje u autokraciju, na negodovanje Zapada, doživljava tek od polovice 2021. godine. Za Tunis bi se stoga svaki čvrsti zaključak i prognoza mogli smatrati preuranjenima jer će se, kao i za Peru, jasnija analiza moći provesti tek s određenim odmakom vremena. Komparativna analiza koja slijedi temelji se na kvalitativnim pokazateljima teorije već spomenutih autora.

5.1. UVOD U KOMPARATIVNU ANALIZU PERUA I TUNISA

Kompetitivni autoritarizam manifestira se kao hibridna forma režima koja spaja demokratske institucije s autoritarnim praksama na način da vladajući uživaju prednosti koje su institucionalno osigurali (Levitsky i Way, 2010). Ključno pitanje koje zanima autore sastoji se u načinu i intenzitetu utjecaja međunarodnog i nacionalnog konteksta na promjenu režima u okviru trećeg i četvrtog vala demokratizacije. Također, pokušava se odgovoriti na enigmnu koja je uzrokovala promjene putanje tranzicije u demokraciju prema povratku u autoritarizam (Levitsky i Way, 2010: 37-38). Teorija koju Levitsky i Way stvaraju i zagovaraju sastoji se od zauzimanja drugačije perspektive od ostatka autora slične tematike. Umjesto pozicioniranja u jedan od dva tabora – utjecaja međunarodnih i utjecaja domaćih čimbenika, oni odlučno integriraju oba. Tvrde kako „njihova relativna uzročna težina varira, na predvidljive načine, među zemljama i regijama“ (Levitsky i Way, 2010: 38). Drugim riječima, postoje one zemlje koje su imale opsežne veze sa

Zapadom te su „međunarodni utjecaji nakon Hladnog rata bili toliko intenzivni da su pridonijeli demokratizaciji čak i tamo gdje su domaći uvjeti bili nepovoljni“ (Levitsky i Way, 2010: 38). Također postoje one zemlje koje su imale manje opsežne veze sa Zapadom pa je „posthladnoratovski međunarodni pritisak bio slabiji, a posljedično, domaći čimbenici“ su igrali važniju ulogu (Levitsky i Way, 2010: 38).

Za razumijevanje koncepta potrebno je napraviti uvid u sam teorijski okvir koji donose Levitsky i Way. Kako je navedeno, kompetitivni autoritarizam prema njima sastoji se od međunarodnih i nacionalnih čimbenika. Za razumijevanje međunarodne dimenzije demokratizacije oni koriste koncept poluge (*leverage*) i veze (*linkage*) (Levitsky i Way, 2010: 38-39). Poluge služe za mjerenje ranjivosti režima na vanjski pritisak, dok se veze odnose na razne vrste veza sa Zapadom poput političkih, gospodarskih i društvenih. Također navode pet mehanizama kojima međunarodna demokratska zajednica može utjecati na kompetitivne autoritarne režime, a riječ je o difuziji informacija, izravnom promicanju demokracije, multilateralnoj uvjetovanosti koja traži recipročnost, vanjskoj pomoći u obliku financija i podrške te transnacionalne mreže zagovaranja koja osigurava element pritiska (Levitsky i Way, 2010: 40-53).

Uz međunarodne čimbenike, autori ističu i one domaće koji se tiču stabilnosti samoga režima. Oni se odnose na državni potencijal prisile, provođenje kontrole i suzbijanje političke oporbe te snagu autokratske stranke zemlje u pitanju (Levitsky i Way, 2010: 53-62). Sama snaga autokratske političke stranke odnosi se na mogućnost mobilizacije podrške, ali i sposobnost manipulacije institucijama kako bi se prilagodili uvjeti za vladajuće.

Cilj komparativne analize je na primjeru Perua i Tunisa prikazati na koji se način kompetitivni autokratski režim uvlačio i uvlači u ove dvije, formalno demokratske zemlje unatoč vremenskim, geografskim i političkim razlikama. Latinskoamerička zemlja bila je dio ispitivanja samih autora teorije, dok je dodatan cilj isto ispitati za Tunis nad kojim se posljednjih nekoliko godina nadvijaju autokratski oblaci.

5.2. PERU POD FUJIMORIJEM

Peru je primjer zemlje koju je karakterizirala srednja povezanost (*linkage*) i vrlo visoka financijska poluga (*leverage*) (Levitsky i Way, 2010: 161). Unatoč tome da su vanjski utjecaji i

odnosi bili od velike važnosti, primjerice u obliku pomoći ublaženja državnog udara¹¹, međunarodno okruženje imalo je manje dosljedan demokratizirajući učinak (Levitsky i Way, 2010: 161). Na prijelazu u novo tisućljeće Peru se ipak demokratizirao, no prije toga zemlja je ispunila uvjete kompetitivnog autoritarizma. Međutim, dinamika režima u Peruu razlikovala se od drugih koje autori razmatraju. *Linkage*, odnosno povezanost s demokracijama, bila je srednjeg intenziteta. Nije moguće negirati američki utjecaj, no protok kapitala bio je značajno manji od onoga u ostalim zemljama te SAD nije mogao preuzeti zasluge za politički razvoj događaja u Peruu. Sam utjecaj Zapada mogao se artikulirati kao autonomija Perua jer je slom režima bio više nacionalni proces, koji je „potaknut otkrivanjem rasprostranjene mreže države mafije“ kojom je upravljao Fujimorijev šef obavještajne službe (Levitsky i Way, 2010: 161).

Iako Peru nije bila zemlja snažnog organizacijskog kapaciteta te je 1980-ih prošla kroz teško razdoblje, „Fujimorijeva vlada ojačala je aparat prisile, proširila svoju prisutnost na ruralnim područjima te porazila gerilu“ (Levitsky i Way, 2010: 162). Fujimori nije slijedio korake *by-the-book*¹² jer su političke stranke bile slabe organizacije i nejasne ideologije. On se odlučio osloniti na državne institucije i Nacionalnu obavještajnu službu (SIN), koja je nezakonito i odano provodila osnovne stranačke aktivnosti (Levitsky i Way, 2010: 162). Režim je snage kohezije crpio iz korupcije i ucjena, što su kao ilegalna sredstva vrlo lako mogle ugroziti legitimitet režima, a sam se režim razvio iz demokratskog sloma (Levitsky i Way, 2010: 163). Predsjednik Fujimori je 1992. izveo *autogolpe*, samodržavni udar, „raspustivši Kongres i Ustav s ciljem uspostave potpune diktature“ nakon što je suočen s „gerilskom pobunom, hiperinflacijom i neprijateljskim zakonodavstvom“ (Levitsky i Way, 2010: 163-164). Takav razvoj događaja rezultirao je Ustavom po mjeri Fujimorija, a zadržavajući privid demokracije Fujimorijev režim osigurao je dominaciju manipulacijom pravosudnim i izbornim vlastima, kontrolom medija i državnim resursima (Levitsky i Way, 2010: 163-164).

Manipulacija se protezala širokim krugom, zahvaćajući mnoge dužnosnike, medije pa čak i oporbene političare. Neuspješan pokušaj Fujimorijeve alternative u utrci za gradonačelnika Lime 1995. „jasno je stavio do znanja da bez Fujimorija nije moglo biti Fujimorisma“ te je „vlada usvojila strategiju reizbora pod svaku cijenu“ (Levitsky i Way, 2010: 166). Kongres je stoga donio

¹¹ Ondašnji predsjednik Perua, Alberto Fujimori raspustio je Kongres i suspendirao Ustav kako bi preuzeo potpunu kontrolu nad vladom tako označivši kraj demokratske vladavine u zemlji na neko vrijeme.

¹² Engl. idiom, u prijevodu *vrlo strogo slijedeći službena pravila* (merriam-webster.com).

„Zakon o autentičnom tumačenju“ kojim je objavljeno „da se prvi Fujimorijev mandat ne računa budući da je prvi započeo prema staroj verziji Ustava“ (Levitsky i Way, 2010: 167). Obavještajna služba cijelo to vrijeme kontinuirano i predano radi. Tako su tabloidi „dobivali čak dva milijuna mjesečno za objavljivanje članaka poslanih faksom“ (Levitsky i Way, 2010: 167). Autori ovdje navode nekoliko razloga zašto je svemu tome tako. Prvo, „oporba je ostala slaba, a prodemokratski prosvjed bio je anemičan i neodrživ“ (Levitsky i Way, 2010: 167). Drugo, vanjski pritisak bio je vrlo slab i ograničen jer Sjedinjene Države „nisu poduzele nikakve kaznene mjere protiv Fujimorija, a vlada uglavnom nije reagirala na pritisak temeljen na povezanosti“ (Levitsky i Way, 2010: 167).

Organizacija Američkih Država (OAS) pokušala je nametnuti demokratski dijalog, no bez mogućnosti da samostalno postavlja uvjete. Nakon što je preživjela izbore 2000., „vlada se okrenula ključnom području ranjivosti: Kongresu“ (Levitsky i Way, 2010: 167). Pro-Fujimorijeve snage uspjele su tako korupcijom izbjeći opoziv, no „u mnogim aspektima Fujimorijev pad bio je kontingentan ishod“ (Levitsky i Way, 2010: 167). Pad kompetitivnog autoritarizma prema mnogima započeo je službeno u rujnu 2000. godine kada je u javnost objavljena „videovrpca koja prikazuje Montesinos“, šefa obavještajne službe, „kako podmićuje oporbenog zastupnika“ nakon čega je Montesinos smijenjen (Levitsky i Way, 2010: 167).

S obzirom da je uslijedilo razdoblje razotkrivanja, ni samom Fujimoriju nije preostalo ništa drugo no pobjeći iz zemlje. Iako je Fujimori naposljetku izgubio vlast, razdoblje njegove vladavine tijekom devedesetih godina može se smjestiti u kategoriju kompetitivnog autoritarizma koje je završeno tek demokratizacijom Perua 2000. godine nakon što je „privremeni predsjednik Valentin Paniagua demontirao obavještajnu službu i revidirao izborna tijela“ (Levitsky i Way, 2010: 169). Godinu dana kasnije, Alejandro Toledo, dobio je dotada vjerojatno „najtransparentnije i najpoštenije izbore u povijesti Perua“ (Levitsky i Way, 2010: 169) te je zemlja uplovila u krhku no mirnu demokratsku luku.

5.3. TUNIS POD KAIS SAIEDOM

Sredinom 2021. godine svijetom je odjeknula vijest o ugrozi tuniske demokracije. Iako erozija demokracije nije nastala nenadano, demokracija koja je tek napunila desetljeće sada je ugrožena nakon čina kojeg kritičari označuju pučem (politico.eu, 2021). Tunis je tako dobio posebnu pozornost Europske unije kao jedina zemlja regije koja je iz Arapskog proljeća izašla kao ustavna demokracija (politico.eu, 2021). Gotovo točno godinu dana kasnije, iz Tunisa stiže vijest o novom ustavu koji postojeću političku krizu dodatno pogoršava.

Naime, „30.lipnja, tuniski predsjednik Kais Saied objavio je nacrt novog ustava koji je na referendumu postavljen 25. srpnja“ iste godine te unatoč protivljenju oporbe, prihvaćen s iznenađujućom podrškom tuniske populacije (brookings.edu, 2022). Dokument je previđao „hiperpredsjednički sustav s malo kontrole nad Saiedovom moći“ te su neki nazvali konačnu verziju istoga kao dokument koji će „utrti put sramotnoj diktaturi“ (brookings.edu, 2022). Bez mnogo prepreka, predsjednik će novim ustavom „sada biti krajnji autoritet, birajući premijera, predstavljajući zakone parlamentu i imenujući suce“ (brookings.edu, 2022). Gotovo birajući samo ono što je poželjno instituciji predsjednika, možda najjači udarac sudskoj vlasti novim ustavom je izbacivanje „članka 101. ustava iz 2014., oduzimajući ustavnom sudu prerogativ da tumači i prosuđuje predsjednikove ovlasti“ (brookings.edu, 2022). Čitav slijed događaja koji je omogućio Kais Saiedu krojenje vlastitih pravila bez sumnje podsjeća na peruanski scenarij, naravno uz nešto više međunarodne pozornosti. Osim novoga ustava, Kais Saied je relativno bez osude javnosti raspustio tunisko zakonodavno tijelo – *The Assembly of the Representatives of the People*, u prijevodu Skupština predstavnika naroda (noria-research.com, 2024). Oporba je pokušala pružiti otpor promjenama, no bez uspjeha (noria-research.com, 2024).

Nakon Arapskog proljeća, odnosi Tunisa sa Zapadom postaju sve snažniji. Tako postoje tvrdnje kako je Tunis „ovisan o EU kao glavnom trgovinskom partneru, a ta ovisnost osnažuje političke i ekonomske veze, čineći EU ključnim dionicima u političkom razvoju Tunisa“ (Zardo i Cavatorta, 2018: 4). Europa je tako i revidirala politiku sa susjedstvom kada su njene politike rezultirale „izmijenjenom verzijom Europske politike susjedstva 2011.“ s pokretanjem „Partnerstva za demokraciju i zajednički prosperitet“, poslavši Tunisu signale o potencijalu za čvršću suradnju (Zardo i Cavatorta, 2018: 2). I Sjedinjene Države ulažu trud u njegovanje toplih odnosa s Tunisom od 2011. koji su „potkrijepljeni američkom potporom tuniskoj demokraciji i sigurnosnoj suradnji

u borbi protiv regionalnih prijetnji terorizma“ (Arieff, 2021: 46). Prema *State Department*-u „jedan od prioriteta SAD-a je pomoći Tunisu da osigura sigurno okruženje pogodno za razvoj demokratskih institucija i praksi te za uključiv gospodarski rast“ (State Department, 2020; cit. prema Arieff, 2021: 46). Tako razloženi istupi Zapada dovode do promišljanja o visokoj povezanosti (*linkage*) Tunisa i zapadnih demokracija.

Sve to je potrebno uzeti sa zadržkom jer se situacija posljednjih nekoliko godina kontinuirano transformira. Unatoč opsežnijim i naizgled čvršćim odnosima sa Zapadom, koncept poluge (*leverage*) prema Levinskyju i Wayju mogao bi se u slučaju Tunisa označiti vrlo slabim. Tome je tako jer se Kais Saied unatoč desetljeću objektivnog prijateljstva Tunisa i Zapada, odlučio oglušiti na sva upozorenja i smjernice koje su potencijalno trebale voditi natrag u demokraciju. Ovdje su moguća dva obrazloženja – ili su s jedne strane odnosi bili nešto krhkiji no što je to predstavljeno na globalnoj sceni ili je Tunis bio manje ovisan o Zapadu no što se moglo iščitati.

Politička oporba i mediji također se nalaze na meti režima. U listopadu 2021. godine „vlada je zatvorila televizijsku postaju u vlasništvu Nabila¹³ zbog navodne radnje bez dozvole“ (middleeasteye.net, 2021). Nadalje, politička je oporba u nekoliko navrata pokušala organizirati prosvjede ispred parlamenta, ali su oni održani uz vrlo slab odaziv (middleeasteye.net, 2021). Ustavne reforme takve i slične istupe zapravo čine legalnim jer se prema *SI7 List*-u jasno omogućuje „postupak koji omogućuje policiji ograničenje kretanja osoba osumnjičenih za terorizam bez sučevog odobrenja“, a u posebnim slučajevima postoje i zabrane štrajka određenoj kategoriji službenika (middleeasteye.net, 2021). Međutim, prema anketama javnog mnijenja postoje političke opcije koje se i dalje pokazuju kao dostojne opozicije Kaisu Saiedu. Jedna od njih je i čelnica *Free Destourian Party*-ja, Abir Moussi (middleeasteye.net, 2021). Prema teorijskom okviru Levitsky-ja i Way-ja, postoje naznake političke oporbe, slobode iskazivanja nezadovoljstva u vidu štrajka i protesta te uključenost medija. Izgledno je, prema tome, promišljati o Tunisu kao o kompetitivnom autoritarizmu koji je prividno sačuvao demokraciju, a između redaka živi autoritarni režim.

¹³ Nabil Karoui tuniški je političak i poduzetnik, povezan sa strankom socijaldemokrata i Heart of Tunisian Party (France24.com).

5.4. EVALUACIJA DVAJU REŽIMA

Peru i Tunis predstavljaju dvije vremenski, geografski i politički različite stvarnosti, no nedvojbeno nude adekvatne primjere za razmatranje koncepta kompetitivnog autoritarizma koji su postavili Steven Levitsky i Lucan A. Way u svojoj knjizi *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Analizirane zemlje jasan su pokazatelj kako režimi mogu održavati privid manjkavih, ali funkcionirajućih demokracija koje su istovremeno usvojile mehanizme kojima ograničavaju političke slobode i manipuliraju politički prostor u korist vladajućih.

Iako različitog intenziteta te u različitim vremenskim odsjecima, i Peru i Tunis manifestiraju koncepte povezanosti (*linkage*) kojima su vezane za zapadne demokracije i poluge (*leverage*) koje povezanosti čine stvarnim utjecajima na unutarnju politiku. Peru je to, kako su autori pokazali, realizirao ograničenim i većinski neuspješnim pritiscima sa Zapada. S druge strane, Tunisu je potencijal prijetnje utjecaja sa Zapada bio vidljiviji, ali dokazuje kako se takvi odnosi mogu relativno brzo promijeniti kada režim krene autokratskim putem.

Fujimori u Peruu i Kais Saied u Tunisu iskoristili su prostor za manevar i oblikovali institucije po svojoj mjeri kako bi ograničili djelovanje institucija koje bi ih mogle sprječavati u provođenju vlastite volje. Kais Saied koristio se slabim političkim otporom stranaka, a Fujimori je bio primoran potražiti alternativu u obliku Nacionalne obavještajne službe koja mu je služila kao kanal provedbe moći i autoriteta. Krojenje institucija u oba je slučaja realizirano reformama ustava, ali i raznim tehnikama zastrašivanja, kontrole medija i blokiranja političke oporbe. Fujimori je dokazao kako za opstanak takvog hibridnog režima nije nužan samo reizbor, već i osiguranje kontinuirane podrške na svim frontama nacionalne i međunarodne politike.

6. DEMOKRATSKA BUDUĆNOST – IZAZOVI I MOGUĆNOSTI

Levitsky i Way svojom su teorijom točno predvidjeli Fujimorijev pad s vlasti, ali njome nisu uspjeli predvidjeti kasniju demokratizaciju. Upravo je skandal korupcije zabilježen na videovrpci u kombinaciji sa slabostima vladajuće stranke stvorio uvjete za rušenje režima (Levitsky i Way, 2010: 177). Pojava ovakve vrste režima ističe važnu točku: „autoritarni režimi suočili su se s neprijateljskim međunarodnim okruženjem u Latinskoj Americi nakon Hladnog rata“, ali uvjeti

koji su doveli do same vrste režima „opstaju u većini regije“ kao unutar-politički problemi (Levitsky i Way, 2010: 178). Primjerice, prema Ustavu Perua iz 1993. „vođenje vanjske politike u nadležnosti je predsjednika koji je zadužen za međunarodne poslove, formaliziranje i ratificiranje sporazuma, brigu o obrani republike, teritorijalnom integritetu i suverenosti te za objavu rata i sklapanje mirovnih sporazuma“ (Constituteproject.org, 2021b; cit. prema Kos-Stanišić i dr., 2023: 102). Stoga je razumno funkcioniranje režima kao personaliziranog autoritarnog, koji je nastao ispreplitanjem visoke kontrole i snažne institucije predsjednika s adekvatnim unutar-političkim uvjetima u obliku javnog odobravanja (Kos-Stanišić, 2023: 102). Kao problem s kojim se Peru suočava prelaskom u novo stoljeće postavlja se nemogućnost održavanja dobrih „političko-ekonomskih odnosa istovremeno sa SAD-om i NR Kinom, što je osobito teško u posljednje vrijeme“ koje je označeno pokušajem kineskog preuzimanja primata nad Latinskom Amerikom koji je inače imao SAD (Kos-Stanišić, 2023: 104).

Kad je riječ o Tunisu, njegova demokratska budućnost ostaje neizvjesna. Iako trenutačni razvoj događaja sugerira klizanje prema autoritarizmu, važno je napomenuti da se Tunis nalazi u ranijoj fazi nego što je to bio Peru tijekom Fujimorijeve vladavine. Suočava se s jedinstvenim izazovima, uključujući ekonomske poteškoće, socijalne nemire i političku fragmentaciju, što bi moglo utjecati na stabilnost i razvoj demokracije u zemlji (Ghanem, 2016; Zardo i Cavatorta, 2019). S druge strane, Tunis još uvijek ima potencijal za demokratizaciju, ako se pronađu unutarnji i vanjski čimbenici koji bi mogli pridonijeti jačanju demokratskih institucija (Talani, 2014). Kao jedini uspješan primjer Arapskoga proljeća, za Tunis se i dalje može smatrati kako posjeduje potencijal za ponovnu uspostavu demokracije. Naime, Tunis je u prošlom desetljeću uspostavio demokraciju uz pomoć mekih i umjerenjaka, a ista je postignuta dogovorenom demokratizacijom (Zgurić, 2021: 87).

Međunarodna zajednica igra ključnu ulogu u oblikovanju budućnosti Tunisa. Uspjeh u očuvanju ili obnovi demokracije uvelike će ovisiti o međunarodnom pritisku i podršci demokratskim snagama prema toj zemlji. Prema izvještaju Brookings Institution-a, međunarodni pritisak može djelovati kao katalizator demokratskih reformi ako je dosljedan i usmjeren na jačanje ključnih institucija (Brookings.edu, 2013). Uz to, međunarodni akteri poput Europske unije i Sjedinjenih Država već igraju važnu ulogu u pružanju pomoći Tunisu, ali njihov pristup mora biti sustavniji i dugoročniji kako bi imao stvarne učinke (Middleeasteye.net, 2024).

Osim toga, važno je pratiti unutarnje dinamike koje bi mogle oblikovati daljnji razvoj političkog sustava u Tunisu. Snaga opozicije, otpornost civilnog društva te mogućnost pojave novih političkih aktera koji bi mogli preusmjeriti zemlju prema demokratizaciji su neki od faktora koji će utjecati na smjer u kojem će se Tunis razvijati (Politico.eu, 2021). U konačnici, mogućnost demokratizacije Tunisa ovisiti će ponajviše o sposobnosti unutarnjih aktera da premoste postojeće izazove i iskoriste prilike koje im se pružaju.

7. ZAKLJUČAK

Kompetitivni autoritarizam tip je režima koji otkriva slabe točke mnogih demokracija suvremenoga svijeta. Ovaj koncept nije samo apstraktna ideja već odražava stvarnost demokratskih institucija koje su ponekad podložne zloupotrebi radi održavanja čvrste vlasti. Peru i Tunis predstavljaju različite kontekste koji ipak dijele zajedničke karakteristike, a očituju se u postepenom gubitku demokratskih principa pod krinkom stabilnosti i podrške.

Hipoteza postavljena na početku rada, da se Tunis može smatrati primjerom kompetitivnog autoritarizma ili pak zemljom na putu prema takvom režimu, može se kroz sadašnje tendencije potvrditi. Međutim, konačni smjer Tunisa tek će se moći potvrditi sa sigurnošću u narednim godinama za što je potrebno kontinuirano praćenje. To se zaključuje s obzirom na činjenicu da je Peru kroz fazu konsolidacije autoritarizma prolazio gotovo cijelo desetljeće prije nego što je pokrenuta demokratizacija.

S obzirom na događaje koji su se odvijali nakon 2021. godine, Tunis se suočava s daljnjom erozijom demokratskih vrijednosti, pogoršanom predsjedničkim preuzimanjem većeg dijela vlasti. Navedeno dodatno potvrđuje hipotezu da zemlja sve više nalikuje kompetitivnom autoritarizmu. Nakon što je predsjednik Kais Saied raspustio parlament 2021. godine i donio novi ustav s koncentracijom moći u rukama izvršne vlasti, mnogi promatrači smatraju da Tunis ne pokazuje znakove povratka prema demokraciji. Iako su društveni nemiri prisutni, a ekonomska kriza pogoršava uvjete života, Tunis i dalje traži stabilnost u složenom političkom okruženju. Dok se Peru vratio na demokratski put nakon skoro desetljeća autoritarne vladavine, Tunis je još uvijek u fazi konsolidacije i daljnji razvoj zemlje bit će ključan u određivanju njezina političkog smjera.

Analizom oba slučaja moguće je uvidjeti koliko je malo potrebno da zemlje u procesu demokratizacije vješto skrenu put autoritarizma. Sve dok je kompetitivni autoritarizam opcija,

demokracija ostaje pod prijetnjom. Međunarodna zajednica u oba je slučaja zakazala, te se s pravom javlja pitanje o potrazi za mehanizmom koji bi ovakve slučajeve mogao riješiti prije no što se mogu označiti kao navedeni hibridi. Čak i kada međunarodni demokratski ideali suvremenoga svijeta zakažu u sprječavanju nastanka autoritarizma ove vrste, pojedincima ponaosob ostaje odgovornost i mogućnost očuvanja sloboda unutar demokratskih okvira.

8. LITERATURA

1. Brookings.edu (2013) Finishing the Job: Security Sector Reform After the Arab Spring. <https://www.brookings.edu/articles/finishing-the-job-security-sector-reform-after-the-arab-spring/> Pristupljeno 15. kolovoza 2024.
2. Casamassa, Sofía (2021) The Poor Majority: Inequality in Mexico and Peru. *Global Majority E-Journal* 12(1): 4-22.
3. Congressional Research Service (2021) Tunisia: In Brief. *CRS Report Prepared for Members and Committees of Congress* RS21666. Preuzeto s: [crsreports.congress.gov](https://www.crsreports.congress.gov)
4. Figueroa, Adolfo (1982) El problema distributivo en diferentes contextos sociopolíticos y económicos: Perú, 1950-1980. *Desarrollo Económico* 22(86): 163-185.
5. FitzGerald, E.V.K. (1979) *The Political Economy of Peru 1956-78: Economic Development and the Restructuring of Capital*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Ghanem, Hafez. (2016) *The Arab Spring Five Years Later. Vol. 1: Toward Great Inclusiveness*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.
7. Kos-Stanišić, Lidija (2004) Venezuela – demokracija ili poludemokracija? *Politička misao* 41(4): 92-112.
8. Kos-Stanišić, Lidija, Luša, Đana i Zgurić, Borna (2023) *Međunarodni odnosi i vanjska politika Globalnog juga: studija odabranih država*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
9. Levitsky, Steven i Way, Lucan A. (2010). *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War (Problems of International Politics)*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Merkel, Wolfgang. (2011) *Transformacija političkih sustava: Uvod u teoriju i empirijsko istraživanje transformacije*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
11. Middleeasteye.net (2024) Tunisia Coup: Political Parties Fight for Survival. <https://www.middleeasteye.net/news/tunisia-coup-political-parties-fight-for-survival> Pristupljeno 21. kolovoza 2024.
12. Noria-research.com (2024) The Regime of Kais Saied: Populist Authoritarianism by Default. <https://noria-research.com/mena/the-regime-of-kais-saied-populist-authoritarianism-by-default/> Pristupljeno 20. kolovoza 2024.

13. Politico.eu (2021) EU Urges Tunisia to Protect Democracy but Avoids Direct Criticism of Presidential Takeover. <https://www.politico.eu/article/eu-urges-tunisia-to-protect-democracy-but-avoids-direct-criticism-of-presidential-takeover/> Pristupljeno 15. kolovoza 2024.
14. Talani, Leila Simona (2014) Tunisia: At the Roots of the Arab Spring: Economic Restructuring without Integration. U: Shaw, Timothy M. (ur) *International Political Economy Series* (str. 149-176). London: Palgrave Macmillan.
15. Zardo, Federica i Cavatorta, Francesco (2019) Friends will be friends? External-domestic interactions in EU-Tunisia and EU-Morocco security cooperation after the uprisings. *International Politics* 56(1): 679-696.
16. Zgurić, Borna (2021) A Comparison of Democratic Transformations of Tunisia and Indonesia: Lessons Learned. *Croatian Political Science Review* 58(2): 70-91.